

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВІДДІЛ ОСВІТИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ

ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ БІЛОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

КОМУНАЛЬНИЙ ПОЗАШКІЛЬНИЙ ЗАКЛАД

БІЛОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

«ЦЕНТР ДИТЯЧОЇ ТА ЮНАЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ»

СХВАЛЕНО

Протокол засідання педагогічної
ради Комунального позашкільного
закладу Білопільської міської ради
«Центр дитячої та юнацької
творчості»

31.08.2022 № 05/22

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник відділу освіти,
молоді та спорту виконавчого
комітету Білопільської міської
ради

Віта МАТВІЄНКО

31.08 2022 року

Адаптована освітня програма з позашкільної освіти

дослідницько-експериментального напрямку

«УКРАЇНСЬКА МОВА»

1 рік навчання

Білопілья, 2022

Адаптована програма керівником гуртка Комунального позашкільного закладу Білопільської міської ради «Центр дитячої та юнацької творчості» Пугач Ольгою Леонідівною з освітньої програми з позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку «Українська мова», 1 рік навчання (автор Соловей Антоніна Володимирівна, керівник гуртка комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю)

Затверджено наказом Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 10.09.2018 № 541-ОД

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У сучасній системі освіти проблема вивчення української мови виникає особливо гостро, адже розвиток мови залежить від розвитку суспільства.

За останній час мовна ситуація в Україні значно змінюється, а питання мовної освіти сучасної молоді залишається затребуваним. Тому вивчення курсу «Українська мова» в системі позашкільної освіти є актуальною.

Освітня програма «Українська мова» реалізується в гуртку дослідницько-експериментального напрямку та спрямована на вихованців віком від 14 до 17 років.

Програма побудована на основі програми «Українська мова» (Місєвра А.В., 2012 р.). При створенні програми враховано сучасний стан розвитку та функціонування української мови, мовної політики, а також індивідуальні особливості вихованців.

Метою даної програми є формування компетентностей у процесі поглибленого вивчення української мови та науково-дослідницької діяльності.

Основні завдання програми полягають у формуванні у вихованців таких компетентностей:

— *пізнавальної*: поглиблення знань з лінгвістики, культурології, ознайомлення із головними чинниками науково-дослідницької роботи;

— *практичної*: засвоєння мовного матеріалу засобами самостійної, індивідуальної, диференційованої навчальної практичної роботи; вироблення умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності та в різних сферах спілкування (особистісна, публічна, освітня); формування навичок науково-дослідницької діяльності;

— *творчої*: розвиток мовленнєвих здібностей, ораторської майстерності, підвищення інтересу до пізнавально-пошукової діяльності, реалізація потенційних творчих можливостей особистості;

— *соціальної*: виховання громадської свідомості, формування національних і загальнолюдських культурних і духовних цінностей, розвиток соціалізації і загальної реалізації особистості.

Програма передбачає навчання дітей та учнівської молоді у групах вищого навчального рівня протягом одного року. На опрацювання навчального матеріалу відводиться 216 год. на рік (6 год. на тиждень). Кількісний склад навчальної групи – 10–15 учнів.

Програма створена відповідно до вимог Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти з навчальних предметів «Українська мова», «Українська література», «Історія України».

Програмою передбачена єдність теоретичного та практичного освоєння мови. Теоретичний матеріал пов'язується з темами практичних робіт відповідно до тематичного плану.

Тематичний план програми включає 4 блоки:

- 1) лінгвістичний;
- 2) комунікативно-практичний;

- 3) культурологічний;
- 4) консультативно-дослідницький.

Заняття лінгвістичного блоку мають на меті систематизувати, узагальнити й поглибити знання вихованців із розділів «Фонетика. Орфоепія», «Орфографія», «Лексикологія. Фразеологія», «Морфеміка. Словотвір», «Морфологія», «Синтаксис», «Стилістика».

Теми комунікативно-практичного блоку допоможуть засвоїти основні правила мовленнєвого етикету та культури спілкування, здобути навички виступу перед аудиторією та ведення дискусії.

Культурологічний блок передбачає ознайомлення вихованців зі звичаями, традиціями, мистецькими скарбами, духовною культурою України та безпосередньо регіону мешкання.

Зміст консультативно-дослідницького блоку розрахований на засвоєння умінь і навичок науково-дослідницької роботи, що покликана стати ефективним методом поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю та сучасними науковими технологіями. Гуртківці ознайомлюються з методами оцінки, аналізу та обробки інформації; вчать грамотно оформляти власне дослідження; удосконалюють уміння публічного виступу, ведення діалогу; поглиблюють знання з предмета.

Програмою передбачена індивідуальна робота з дітьми, розрахована на підвищення якості їх знань і вмінь.

Вищий навчальний рівень

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теоретичні	практичні
1	Вступ	3	2	1
2	Лінгвістика	144	63	81
	2.1. Фонетика. Орфоепія	12	6	6
	2.2. Орфографія	18	6	12
	2.3. Лексикологія. Фразеологія	24	18	6
	2.4. Морфеміка. Словотвір	9	3	6
	2.5. Морфологія	30	12	18
	2.6. Синтаксис	45	15	30
	2.7. Стилїстика	6	3	3
3	Основи мовленнєвої комунікації	18	6	12
4	Культурологія	15	3	12
5	Науково-дослідницька діяльність	27	9	18
6	Екскурсії, конкурси, тематичні заходи	6	3	3
7	Підсумок	3	-	3
Разом		216	86	130

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

I. Вступ (3 год.)

Теоретична частина. Мета, завдання навчального курсу. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка.

Презентація гуртка, виставка учнівських наукових робіт.

Практична частина. Виконання тестових завдань з метою перевірки рівня підготовки учнів. Аналіз.

II. Лінгвістика (144 год.)

2.1. Фонетика. Орфоепія (12 год.)

Теоретична частина (6) Фонетика української мови. Фонетичні одиниці. Чергування звуків. Фонетичні процеси. Основні норми сучасної української літературної вимови. Орфоепічний словник. Наголос в українській мові.

Практична частина (6) Виконання вправ, фонетичний, фонематичний, орфоепічний аналіз слів. Нестандартні завдання. Польові дослідження. Робота зі словниками.

2.2. Орфографія (18 год.)

Теоретична частина(6). Основні принципи української орфографії. Правопис м'якого знака і апострофа. Написання складних слів разом, окремо, через дефіс. Правопис складноскорочених слів.

Велика літера у власних назвах. Лапки у власних назвах.

Не з різними частинами мови.

Орфографічні норми. Орфографічний аналіз слів.

Практична частина(12). Виконання вправ, робота з орфографічним словником. Орфографічний розбір слова.

2.3. Лексикологія. Фразеологія (24 год.)

Теоретична частина (18). Лексичне значення слова.

Багатозначні й однозначні слова. Пряме та переносне значення слова. Синоніми, антоніми, омоніми, пароніми.

Лексика української мови за походженням. Власне українська лексика. Лексичні запозичення з інших мов.

Загальновживана та спеціальна лексика. Термінологія, професіоналізми. Діалектизми.

Ономастика. Архаїзми, історизми. Неологізми.

Фразеологічні одиниці української мови. Багатозначність, синонімія й антонімія фразеологізмів.

Практична частина (6). Робота зі словниками різних видів (тлумачним, перекладним, фразеологічним, словниками синонімів та антонімів тощо), Виконання вправ і тестових завдань.

2.4. Будова слова. Словотвір (9 год.)

Теоретична частина(3). Морфемна і словотвірна структура слова. Способи словотвору в сучасній українській мові. Спільнокореневі слова й форми того самого слова.

Словотвір іменних частин мови. Стилїстичне словотворення.

Практична частина (6). Виконання вправ. Морфемний розбір слів.

2.5.Морфологія (30 год.)

Теоретична частина (12). Граматична категорія, граматичне значення і граматична форма. Повнозначні та службові частини мови. Морфологічні засоби мови.

Іменник як частина мови. Категорія числа, її значення та граматичні засоби вираження. Словозміна іменників. Відмінювання іменників II відміни. Граматична категорія роду іменників. Відмінювання власних особових назв.

Прикметник як частина мови. Розряди прикметників. Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Стилїстична роль повних і коротких форм прикметників. Творення відносних і присвійних прикметників.

Займенник як частина мови. Стилїстичні функції займенників. Групи займенників. Відмінювання займенників. Проніміналізація. Словотвірні характеристики займенника. Правопис займенників. Ввічливо-пошання значення займенників.

Числівник як частина мови. Розряди числівників. Стилїстична роль числівників. Групи числівників за будовою. Відмінювання числівників. Вживання і правопис числівників.

Дієслово як частина мови. Форми дієслова. Граматичні категорії особи і стану дієслів. Безособові дієслова. Дієвідміни і форми дієслів. Види дієслів, творення їх форм. Часи дієслів, творення їх форм. Часи дієслів, творення та стилїстика їх форм. Способи дієслів. Стилїстичне вживання способових форм дієслова.

Дієприкметник як особлива форма дієслова. Творення і правопис дієприкметників. Безособові форми на -но, -то. Відмінювання і стилїстичне вживання дієприкметників. Дієприслівник і його стилїстичне використання.

Прислівник як частина мови. Розряди прислівників. Походження прислівників. Ступені порівняння.

Прийменник. Особливості вживання прийменників.

Сполучники, їх розряди і морфологічні типи. Стилiстичне використання.

Частки, їхнi функції, групи за значенням, правопис.

Вигук як частина мови. Правопис вигукiв.

Практична частина (18). Робота з довідниками з морфології, посiбниками, таблицями, картками. Виконання вправ.

2.6. Синтаксис і пунктуація (45 год.)

Теоретична частина (15). Синтаксичні одиниці, їх види, будова, способи вираження. Синтаксичні засоби, їх роль у побудові висловiв.

Словосполучення.

Типологія речень в українській мові.

Синтаксис простого речення.

Головні члени речення.

Другорядні члени речення.

Односкладні речення.

Ускладнення простого речення звертаннями, вставними конструкціями.

Ускладнення простого речення однорiдними і відокремленими членами речення.

Складне речення як синтаксична одиниця.

Складносурядні речення.

Складнопiдрядні речення.

Багатокомпонентні складнопiдрядні речення.

Безсполучникові складні речення.

Складні синтаксичні конструкції.

Складне синтаксичне ціле.

Способи передачі чужого мовлення: пряма та непряма мова. Цитати. Роздiлові знаки.

Практична частина (30). Робота з довідниками, пiдручниками, посiбниками, таблицями-схемами, картками з метою закріплення пунктуаційних вминь і навичок. Виконання вправ.

2.7. Стилiстика (6 год.)

Теоретична частина (3). Стилi і жанри мовлення. Поняття про текст, ознаки тексту.

Науковий стиль. Основні ознаки наукового стилю.

Практична частина(3). Виконання вправ на закріплення вминь щодо визначення стилiв і жанрiв мовлення, тексту.

III. Основи мовленнєвої комунікації (18 год.)

Теоретична частина(6). Мовленнєва комунікація, її характеристика. Вербальна комунікація Невербальна комунікація, її місце і функції в міжособистісному спілкуванні. Функції комунікації.

Основні правила ведення мовлення. Деякі аспекти мовленнєвої ситуації. Етикет і мовлення. Культура поведінки, культура спілкування та мовленнєвий етикет.

Виступ перед аудиторією. Культура мовлення під час публічного виступу. Специфіка ведення діалогу.

Практична частина (12). Укладання правил мовця і слухача.

Виступи на обрану тему. Аналітична робота: виявлення недоліків у виступі, коментування, поради.

IV. Культурологія (15 год.)

Теоретична частина (3). Культурологія як наука.

Література, що знайомить з історією, звичаями, традиціями, мистецькими скарбами, духовною культурою, моральною етикою народу.

Практична частина (12). Читання і обговорення текстів, перегляд документальних, художніх фільмів.

Тематичні семінари.

V. Науково-дослідницька діяльність (27 год.)

Теоретична частина (9). Предмет і сутність науки та її головна функція. Основні психологічні риси діяльності вчених. Види учнівських науково-дослідницьких робіт. Організація наукового дослідження. Вибір проблеми та вимоги

До теми дослідження. Мета і завдання дослідницької роботи.

Розробка структури дослідження. Вивчення історичного аспекту проблеми.

План-проспект.

Загальні і спеціальні методи дослідження, методика визначення матеріалу та об'єкта дослідження.

Принципи збору інформаційного матеріалу, ознайомлення з науковою літературою, запис бібліографії.

Конспектування прочитаного. Види конспектів: текстуальні, змішані. Тематичні виписки, тези, план.

Правила оформлення дослідницької роботи.

Варіанти наочних матеріалів для захисту науково-дослідницької роботи.

Підготовка доповіді. Правила складання плану захисту наукової роботи.

Культура мовлення під час ведення дискусії.

Практична частина (18). Складання індивідуальних планів роботи. Визначення теми, мети і завдань, методів наукового дослідження. Розробка плану-проспекту, структури наукового дослідження. Робота в бібліотеці за системним та алфавітним каталогами. Складання тематичних виписок, тез. Написання дослідницької роботи. Підготовка мультимедійної презентації. Складання плану захисту роботи. Виголошення доповіді. Обговорення виступів.

VI. Екскурсії, конкурси, тематичні заходи (6 год.)

Екскурсії до музеїв, бібліотек, наукових установ, вищих навчальних закладів.

Участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах. Підготовка та проведення тематичних вікторин, свят, вечорів.

VII. Підсумкове заняття (3 год)

Підбиття підсумків роботи гуртка за рік. Презентація кращих учнівських науково-дослідницьких робіт. Поради і рекомендації щодо подальшої науково-дослідницької діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Агейкіна Р. Організація роботи МАН / Р. Агейкіна, Л. Романенко, Л. Вовк // Управління школою. – 2004. – № 32. – С. 19 – 25.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К.: КМ Academia, 1994. – 254 с.
3. Антофійчук В. І. Культурологія: термінолог. слов. / В. І. Антофійчук. – 2-е вид. – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 160 с.
4. Барецька О. Мала академія наук – дослідницький спосіб мислення/ О. Барецька // Директор школи. – 2004. – № 7. – С. 20 – 24.
5. Барецька О. Мала академія наук – шлях до дослідницького пошукового способу мислення / О. Барецька // Управління школою. – 2004. – № 32. – С. 26 – 30.
6. Богдан Є. Мовний етикет українців : традиції і сучасні /Є. Богдан. – К.: Рідна мова, 1998. – 162 с.
7. Горпинич В. О. Морфологія української мови/ В.О. Горпинич. – К.: ВЦ«Академія», 2004. – 336 с.
8. Етика ділового спілкування: курс лекцій / Т. К. Чмут, Г.Л. Чайка, М.П.Лукашевич, І. Б. Осечинська. – 2-е вид., стереотипне. – Київ : МАУП, 2003. – 208 с.
9. Загнітко А. Український синтаксис: Теоретико-прикладний аспект/ А. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2009. – 150 с.
- 10.Іліщенко А. Комп'ютер і вивчення української словесності/ А. Іліщенко// Дивослово. – 2006. – № 10. – С. 7–11.
- 11.Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – К.: Кобза, 1993. – 472 с.
- 12.Клименко Н. Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі/ Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. – 356 с.
- 13.Ковтун Т. В. Основи теорії мовленнєвої комунікації ; навч. посіб. / Т.В. Ковтун. – К.: МІЛП, 2002. – 70 с.
- 14.Культура української мови / [С. Я. Єрмоленко, Н.Я.Дзюдишина - Мельник та ін.]. – К.: Либідь, 1990. – 304 с.
- 15.Кучеренко І. А. Інтегровані уроки як вид нестандартної форми навчання української мови/І Кучеренко // Українська мова та література в школі. – 2011.- №3. – С.10-14.
- 16.Макарова О. Як писати роботу на конкурс МАН / О. Макарова . Шкільний світ. – 2005. – № 40. – С. 8 – 10.
- 17.Методика вивчення української мови в школі / [О.Беляєв, В. Мельничайко, М. Пентилук та ін.]. – К.: Рад. шк., 1989. – 246 с.
- 18.Методика викладання української мови в середній школі // М. Олійник, В. Іваненко, Л. Рожило, О. Скорик]. – К. : Вища шк., 1989. – 386 с.
- 19.Морзе Н. В. Методика навчання інформатики : навч. посіб.: в 4 ч. / Н. В. Морзе; за ред. акад. М. І. Жалдака. – К.: Навч. книга, 2003. – Ч. І:

- Загальна методика навчання інформатики. – 254 с.; Ч. II: Методика навчання інформаційних технологій. – 287 с.
20. Морзе Н. І. Навчання для майбутнього / Н. Морзе, Н. Цементієвська – К.: Видавн. група ВНУ, 2004. – 416 с.
21. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. – К.: АКОНІТ, 1999. – Т. 1. – 912 с.
22. Орфографічний словник української мови. – К.: Довіра, 1994. – 846 с.
23. Подольська Е. А. Культурологія: навч. посіб. / Е. А. Подольська. – вид. 2-е. – К.: Центр навч. л-ри, 2005. – 392 с.
24. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Рідна мова, 5-11 класи. – К.: Шкільний світ, 2001.
25. Руденко В. Д. Практичний курс інформатики / В.Д. Руденко, О. М. Макарчук, М. О. Патланжоглу; за ред. В. М. Мадзігона. – К.: Фенікс, 1997. – 304 с.
26. Сапіга В. К. Українські народні свята та звичаї / В. К. Сапіга. – К.: Т-во «Знання України». – 1993. – 112 с.
27. Словник труднощів української мови : близько 15000 слів / Щ.Г.Гринчишин, А. О. Капелюшний, О.М. Гізак та ін.] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Рад. шк., 1989. – 336 с.
28. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень : підручник. / Д.М.Стеченко, О. С. Чмир. – 2-е вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2007. – 317 с.
29. Тормоса Ю. Г. Основи наукових досліджень : навч. – метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / І О. Г. Тормоса. – К. : КНЕУ, 2003. – 76 с.
30. Український правопис / НАН Укр.; Ін-т мовознавства. – стереотип. вид. – К.: Наук. думка, 2005. – 240 с.
31. Учїтьсѧ висловлюватисѧ / П. І. Білоусенко, Ю. О. Арешенков, Г.М.Віняр та ін. – К.: Рад. шк., 1990. – 126 с.
32. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень : конспект лекцій/ А. С. Філіпенко. – К. : Академвидав, 2004. – 208 с.
33. Чорненький Я. Я. Культурологія. Теорія. Практика. Самостійна робота: навч. посіб. для вузів / Я. Я. Чорненький. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 392 с.
34. Юрченко Т. Дослідницька робота як засіб активізації творчих здібностей учнів / Т. Юрченко // Завуч. – 2004. – № 29.
35. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2006. – 640 с.